

Љубомир СИМОВИЋ

НЕСЛАНА СО
(фeбpуap 2019 – jануap 2023)

август, 2023.

Љубомир СИМОВИЋ

НЕСЛАНА СО

(фeбpуap 2019 – jануap 2023)

август, 2023.

Михајло Пантић

О ВРЕМЕНУ ИСПАЛОМ ИЗ ЗГЛОБА

Док чита књигу *Неслана со* упућенији читалац присећа се стихова, драмских реплика, есејистичких фрагмената и делова романа/хронике *Ужице са вранама* Љубомира Симовића, по свему издвојеног савременог српског писца, аутора обимног, тематски и обликовно компактног те, посебно, по нарочитој језичкој експресивности врло упечатљивог опуса. Било је у српској књижевности, а на срећу и данас их има, писаца којима је брига за језик била прво поетичко начело или, друкчије речено, услов без кога се у писању не може, али је мало ко, попут Љубомира Симовића, успео да махом од свакидашњег, свима разумљивог говора – у којем поетизми настају спонтано, радом

колективног искуства или тренутног надахнућа појединца, без свести, дакле, да тиме надилазе првостепену комуникативну раван – створи песме и драмске комаде антологијске вредности.

Постоји, међутим, у Симовићевом опусу и низ књига које нису писане са амбицијом да буду фикционална књижевност, већ, пре свега, сведочанство о времену које је писац проживео, којег се сећа и о којем не престаје да непрестано и то безрезервно критички мисли. Такве су, на пример, књиге *Гуске у мајми*, *Ковачница на Чаковини*, *Галој на џуџевима*, *Тишаник у акваријуму*, *Жабе у реду пред пошкивачницом* и *Одбрана Београда*, а наречени низ, ево, продужава и књига за Симовића карактеристичног, парадоксалног, оксиморонског наслова *Неслана со*. Узгред, могла би се, са разлогом, написати мала студија о природи наслова које Симовић даје својим појединачним текстовима или делима, јер се већ ту, на нивоу наслова – а наслов, када је добро погођен, симболички компримује смисао целог текста, бивајући читаоцу посебно „упутство за употребу” – показује несвакидашња, зачудна инвентивност, кадра да у *обичности* уочи *необичности*, да у појединачном или конкретном феномену, призору или слици открије универзални принцип без ког уметничка

књижевност заправо није могућа. Не једном Симовић се позива на став Вилијама Карлоса Вилијамса да је „једино локално универзално”. Следом тог начела, које се може применити на целокупно његово дело, иначе неподложно турбулентним поетичким (про)менама српске књижевности новијих времена, аутор *Чуда у Шарџани* и других упамћених драма, збирки песама и есеја, увек полази од виђеног, чутог или доживљеног, и тако, на стилски стабилизован и препознатљиво карактеристичан начин, ствара свет који надилази појавност која је подстакла његов настанак.

Али, напореда с тим, Љубомир Симовић у својим књигама у којима је преокупиран не оним „што сања” (имао је и таква дела), већ оним „што му се и што нам се догађа”, сведочи о свету и о времену које сви вољно или невољно делимо. Тај свет и такво време нас ниједног дана, ниједног сата, па ни једног будног минута не остављају без искушења различите и, пречесто, нимало ведре врсте. Напротив, та и таква искушења – чије порекло није у нашим личним животима, па се по природи ствари тешко носимо са мишљу да на њих не можемо макар како, а немоли позитивно корективно утицати – никако нас не напуштају, окупирају наше мисли и траже, у трајној нашој зачуђености и затечености, одговоре на

најтеже од свих могућих питања: – Зашто нам се дешава све оно чиме нас већ деценијама историја и политика у Србији (и свету) непрестано „дарују”? И зашто, према Симовићу, живимо време „неслане соли”; да ли смо га и због чега заслужили, да ли смо по сили инерције рђаве прошлости, још рђавије савремености и најрђавијег политичког делања на њега осуђени, или смо, напросто, за њега судбински предодређени?

Слаба је утеха да је историја, о чему говоре и филозофија, и социологија, и религија, па и поезија, заправо механички, произвољни скуп управо таквих „несланих”, трагичких или фарсичних времена, и да је све оно што нам се збива само још једна, истина предуга и исувише туробна епизода у којој ма колико добронамеран, замишљен човек, попут Симовића, не види ни разложног решења ни разумног излаза. У „изглобљеним данима”, шекспировски речено, таквом човеку утеха једино може бити немирење са затеченим и предуго трајућим поретком ствари. И поводом побројаних Симовићевих књига, па и ове коју имате у рукама, потврђује се да је управо писање нарочит вид супротстављања „несланом добу”, односно један од могућих начина исказивања непристајања на њега. Краткорочно гледано, писањем се мало шта у текућим

беспорецима и владавини иморала и апсурда може променити набоље, али морални императив не може никако бити оспорен: – Не пристајем, (пр)осуђујем, указујем, упозоравам – говори писац многим својом реченицом. И за њега је, дакле, а то је најважније од свега, књижевност посебан начин постојања и опстанка у свету, пре свега као облик бескомпромисног, слободног говора, најпре поетизованог, али не нужно и само таквог, него и критички одређеног и усмереног на политичка непочинства. Вели Симовић: „Између књижевности и политике нема компромиса. Подготовка у ауторитарним срединама, као што је данас наша држава.”

У *Несланој соли* прибрани су текстови различите врсте, писани различитим поводима, али се за све њих може без остатака рећи да су активан, неувијен, разложен одговор црним парадоксима наше хронично кризне, убескрај трајуће, махом нерегуларне политичке и културне свакодневице, а уједно и њен коментар и њена анализа. Има у *Несланој соли* есеја, записа подстакнутих различитим догађајима, говора приликом доделе награда и сећања који мозаично, донекле и нехотично, граде и нарочиту пишчеву аутобиографску, односно стваралачку ретроспективу, од раних ужичких дана до непосредне београдске

савремености, али понајвећма има интервјуа које је Симовић давао разним медијима. Најчешће онима који нису под контролом актуелне власти, што је и разумљиво и очекивано, будући да је оштра ауторова реч махом усмерена на њу. Референично се набрајају и разграђују апсурди које овдашња власт, омамљена самодовољношћу, не престаје да производи, слободна од одговорности или поштовања моралних принципа; популизам, глумило за аргументовано упућене критике, бахатост и арогантност, као и нескривени лични прагматизам кључне су њене одлике. И из *Неслане соли*, као и из претходних Симовићевих књига назначене врсте, помаља се слика Србије из последњих деценија прошлог и првих деценија нашег века. Дисови „Наши дани”, песма трајне актуелности, написана почетком претходног столећа, добија свој есејистички, прозни пандан у Симовићевим записима и разговорима. Са нешто слободе могло би се рећи да је *Неслана со* заправо опширна, проицијива демонстрација Дисових критичко-сатиричних ставова исписаних у стиху, боље рећи њихова потврда обogaћена низом новонасталих, но у суштини непроменљивих примера који не престају да изазивају чуђење здравог разума, заокупљеног питањем: – Да ли се нама све ово стварно догађа, јер то што се (да, заиста)

догађа надмашује разложност и прихватљивост сваког логичког тумачења? Другим речима, свакодневица обликована волунтаризмом појединца који је узурпирао сву моћ побеђа и здрав разум и елементарну логику.

Као писац Љубомир Симовић се остварио у временима у којима је књижевност имала и значајну друштвену, критички корективну улогу и због тога била у непрестано отвореном спорењу са некадашњим идеолошки ригидним поретком. Али је, управо и због тога, уз подразумеване естетске резултате које данас сматрамо модерном класиком, била и социјално престижна, уважена уметност. Велик је број примера дела која су, зарад своје, што изравно, што алегоријски обликоване критичности узроковале стигму, па и драстичне казне тадашњих власти. (Данашња власт углавном у сличним приликама ћути, јер нити чита, нити је то занима, што посредно говори и о њеној непросвећеној природи, али и о месту књижевности у систему ионако крајње релативизованих вредности. Другим речима, књижевност, а Симовић томе додаје и књижевни живот, претрајавају у малим циљним групама на социјалној маргини.)

И дела Љубомира Симовића, поједине драме, а посебно песнички циклус „Источнице”, изазивали су својевремено спорења и осуде

идеолошких форума, комисија и комесара, при чему је посебно важно нагласити да су критички ставови самих писаца предоминантно били изрицани у књижевној, естетској форми. И тада су, наиме, писци давали интервјуе, мада сразмерно ређе него што је то данас случај, али су у њима махом говорили о поетичким, стваралачким и општијим егзистенцијалним темама и питањима, док је социјални критицизам био саставни, а некад и најважнији део неког фикционалног дела, дат најпре на метафоричан, а онда, са освајањем слободе говора о табу-темама, на све отворенији начин. „Критички ангажман” и „ангажовани писац” обележили су, неспорно, у великој мери књижевну и ширу уметничку и друштвену климу друге половине прошлог века.

А онда, испрва готово неосетно, а Симовићеве књиге су у том погледу изванредан илустративан пример, у годинама након промене власти и бесконачно трајуће транзиције, догодио се видан и важан преокрет. Писци су у интервјуима и, посебно, новинским колумнама, а све мање у делима чији је друштвени одјек бивао све тиши, све слабији, постали непосредни, врло оштри коментатори, критичари и аналитичари актуелних друштвених процеса, аномалија, појединачних противзаконитих збивања (такозваних афера), па и самих

политичара, посебно носилаца власти. Личне мотиве за такво деловање, чији је резултат и књига *Неслана* со Љубомир Симовић образлаже овако: „Човек не може без речи и без отпора да прати ово што нам се догађа током последњих тридесет година.” И, потом, нешто даље, додаје: „Као писац, човек је, хтео не хтео, јавна личност. На њему је да одлучи да ли ће, и колико ће, да се укључи у јавни живот.”

Симовић је, очигледно, одавно донео такву одлуку. Његовим управо наведеним речима, односно уверењима, није потребно никакво додатно образложење. Довољно је сагласити се са њима.

Дубравка Вујановић
Вукотић медиа, август 2023.

ОБМАНА У ВЕЛИКОМ РАМУ

*Нек немамо ништа
до једно зрно соли!
Ал нек све буде
њиме осољено!*

Преходну књигу Одбрана Београда завршили сте вешћу под насловом „Државни врх“, у којој је писало: Александар Вучић је због погоршане ситуације хитно синоћ одржао сасџанак државног врха, којем су присуствовали Ивица Дачић, шеф дипломатије, Александар Вулин, министар одбране, Небојша Стефановић, министар полиције, и Бранислав Гашић, шеф БИА. Шта сте желели да поручите џаквим емлоом?

– То је вест коју сам, дословно, пренео из „Политике“, без икаквог коментара. Ко прочита ту вест не може а да се не упита: „Шта је дно, ако је ово врх“?

Имаће ли осећај да џај „хитан сасџанак“ траје, без пресџанка, све ове године, у нешто измењеном сасџаву, и да информације о решењу за „погоршану ситуацију“ још чекамо? Не знамо шта је поџписано у вези са решењем косовског пиџања, не знамо ко је убио Оливера Ивановића (иако шеф полиције, који је у оној вести шеф БИА, џврди друџачије), не знамо ко је руџио трад...

А оно за шта сазнамо, попут највећих плантажа канабиса, саобраћајки дропираних кумова, несавесног односа државног врха према трагедији у школи, убеђују нас да нисмо добро разумели, да се није догодило...

Ни више обраћања јавности, ни мање информација?

– Никад на челу државе нисмо имали човека који осећа потребу да толико говори. Он упада у реч и новинарима који покушавају да му поставе питање. Говори о свему, јер је надлежан за све. Ти његови монолози су често конфузни, али се у њима може запазити једна константа. У једној прилици он нам саопштава: „Не бисте веровали колика је моја унутрашња снага!“ У другој нас обавештава о ручку који је породица Шешел приредила после свадбе Шешелевог сина: „...седео сам тамо више од сат времена, донео поклон, био уважен!“ Једном речју, било о чему да говори, он не пропушта прилику а да нам не укаже на сопствену величину.

Звучаће као понављање, јер ниједан интервју не може без питања: јесте ли веровали да ћемо после 23 године поново бранили демократију на улици, и то од истих актера?

– Наравно да нисам. Нико то, ни у најлуђој памети, не би могао поверовати. Сами смо за то криви. Прокоцкали смо и 5. октобар, и све оне силне демонстрације током деведестих година.

Мислили смо да 90-тих живимо у диктатури, да ниже не можемо паси. Међушим, тада су прошесци давали резултате, Ви сте били у делегацији која је Милошевићу уручила захтеве ДЕПОС-а са Видовданској сабора, Милошевић је примао опозиционе лидере, студенте. Да ли би тако нешто данас било могуће? Да ли бисте прихватили да одете код Вучића и шта бисте му у тој замишљеној ситуацији рекли?

– О њему сам све рекао у књигама „Жабе у реду пред поткивачницом“ и „Одбрана Београда“. Њиме сам се бавио у књизи „Неслана со“, коју управо објављујете. Никакве друге „ситуације“ нити замишљам, нити бих узимао у обзир.

Док грађани шетају под теслом „Борба против насиља“, насиља никад више: напладају се људи без деце,

”

*Говорници
постављају
много
захтева,
народ само
један:
„Вучићу,
одлази“!*

медији који нису на линији власти, студенти који говоре на протестима и њихове породице, па и ин-спектори и полицајци који раде свој посао... Могу ли у тој ситуацији протести нешто да промене? Очекујете ли да иједан захтев буде испуњен?

– Говорници на овим демонстрацијама постављају много захтева: траже оставке Гашића и Вулина, траже оставке у РЕМ-у, забрану Задруге и осталих ријалити програма, захтевају да се одузму националне фреквенције телевизијама Хепи и Пинк. А из масе демонстраната чује се само један захтев: „Вучићу, одлази!“

Гашић и Вулин нису битни, они су марионете. Марионете, иако о себи имају високо мишљење. Поменути Гашић изјављује да је једини Србин у историји који је био министар одбране, министар полиције и директор БИА. И да је за то – што двапут понавља – захвалан „шефу“. Притом је направио један превид: све то – министар одбране, министар полиције и директор БИА – био је Вулин! Али Гашић је на тим високим положајима видео само себе. А сви они себе, као и њихов „шеф“, виде само у највећим рамовима.

Али да се вратимо захтевима демонстраната. И кад би Гашић и Вулин били смењени, на њихова места би опет дошли неки Гашић и неки Вулин. И све би остало као што је било. Погледајте само Скупштину и схватићете да они другачијих људи и немају. Према томе, народ зна шта говори кад поручује: „Вучићу, одлази!“

Долазимо до тога да обраћања са бина губе смисао и да би заиста најбоље можда било пуштајући само Вучићеве говоре, као што сте предлагали... Наводно, испрживања показују да прошлости нису ојачали партије и да 70 одсто грађана на прошлостима не жели да тамо чује политичаре. Шта је могуће учинити да ова енергија потраје и да се претвори у политички активизам?

– Да, у време демонстрација „1 од 5 милиона“, ја сам једном од организатора рекао да на тим скуповима не треба држати говоре против Вучића, да ће бити много ефикасније ако би пуштали снимке његових говора и интервјуа. Он је убеђен да је свемоћан, да све може и сме, да и без правих повода може да располаже великим гестовима. Њему, на пример, не треба много да, као врховни командант,

”

*Прокоцкали
смо и
5. октобар,
и све оне
силне
демонстрације*

борбену готовост српске војске подигне на највиши степен. Које тим потезом прети, кога плаши, кога импресионира? Хоће ли да ратује? Као што је ратовао деведесетих?

На Хепију, једној од телевизија које му увек стоје на располагању, он је показивао своје фотографије из тих ратова, да докаже да се ни на једној од њих не може видети да он у рукама држи пушку. То је било превише наивно: он сам је направио избор фотографија које ће показати. Међутим, ја и без тих фотографија верујем да није носио пушку. Али сетите се његових порука Србима у Хрватској: „Никад Банија, никад Глина неће бити Хрватска“, сетите се његове претње да ће за једног убијеног Србина бити убијено сто муслимана... Његова улога и није била да носи пушку. Његова је улога била да друге шаље у рат.

Долађа ли се нама у овом тренутку оно што је Андрић говорио – да лоша власт може толико да унакази схватање народа да му разум толико ослаби да не разликује ни властитој користи од штење? Јер овде су многи поверовали да живе златно доба?

– Нажалост, имали смо много прилика да се уверимо у лаковерност нашег света. Вучићеву тврдњу да у Србији од Берлинског конгреса није било боље него данас, и да је Србија ушла у златно доба, многи су прихватили као живу истину. Он је тврдио и да су наше болнице опремљене као свемирски бродови!

Али он се не зауставља. Ако Рио Тинто у Рађевини и Јадру отвори рудник литијума, Лазаревац ће – каже он – постићи ниво Чикага, Шангаја и Москве! Благо Лазаревцу! Благо Лазаревчанима! А мени је доста да само гледам шта су урадили од Београда, и колико су га уназидили. Што је најгоре, тој девастацији се не види крај. Они наговештавају измештање Београдског сајма и Зоолошког врта. Очигледно је неко бацио око на те локације.

Има ли у овом балансирању између Русије и Украјине, Америке и Кине, док нам је Орбан, који црта границе у којима смешта делове Србије највећи пријатељ, икакве страве? Да ли се ближи тренутак када ће се видети „да је цар го“ и да он, управо због тога, од партије прави покрет у намери да подели одговорност

”

*Никад на
челу државе
нисмо
имали
човека који
осећа
потребу
да толико
говори*

безумне политике коју је водио сам, не питајући нико за мишљење?

– Он је ових дана изјавио: „Сигуран сам да Србија неће скоро у Европску унију“. Не да неће „скоро“, него – ако то буде зависило од њега – неће никад. Европска оријентација ове власти никада није деловала убедљиво. Није Вулин случајно у њеном врху. Вучић, на пример, често наглашава да Србија води независну, самосталну политику, а колико је та политика самостална види се по захтевима које јој поставља руски амбасадор: да Србија не учествује на скуповима на којима не учествује Русија; да Србија одбаци немачки и француски предлог за решење косовског проблема. А могли бисмо поменути и најновији потез којим је БИА (чији је директор, случајно, Вулин) забранила Петеру Никитину да се врати у Београд, у коме, са породицом, већ годинама има стално место боравка. Кад се зна да је Никитин антиратни активиста и противник Путинове агресије на Украјину, тај потез Вулинове безбедносне агенције добија све непријатније димензије. Срећом, Никитину је после четрдесет часова задржавања на Београдском аеродрому, дозвољено да уђе у Београд. Али је на причи о самосталности наше политике остала дебела сенка.

Тема решења косовског питања притиска све више и доводи Вучића у све безизлазнији положај. Интелектуалце који су, попут Вас, проговорили да Косово више није у нашим рукама и да не бисмо

знали шта са њим чак и ако би нам га враћили, наградили су са свих страна. Али, зар то исто није рекао Вучић изјавом да „покушава да добије више од ништа“? Није ли и он признао да Косово више није део Србије и сада полако припрема јавност на то?

– О Косову сам писао годинама и деценијама, почев од молитве „Светом Јоаникију Девичком“ до драме „Бој на Косову“, кад је о литератури реч. Али сам, у другачијој врсти текстова, коментарисао и оно што се догађало током последњих деценија. У међувремену, Албанци су прогласили независност Косова, и тамо одавно нема наше власти, ни наше војске, ни наше полиције. Чему су све изложени Срби који су на Косову остали види се сваки дан. Овде у Србији неки не престају да избацују паролe, као „Косово је Србија“, „Догодине у Призрену“,

”

Вучићева улога није била да носи шишку, већ да друже шаље у рат

знате већ како изгледа тај репертоар. Ја сам им само поставио питање: Ако би нам Америка и Европа вратиле Косово, како бисмо га, после свега што се десило, интегрисали у Србију? Одговор нисам добио. И то је цела прича.

У Србији није нестала само опозиција, демократија, нестали су и медији, књижевност, језик, поезија... Заменили су их шикџокери, јуџубери, блоџери... Таблонци су главни ослонац власти. Сада се књиге не забрањују, али се чини све да их нико не чита. Кад погледаше колико земље у региону улажу у књиге, а како у Србији изгледају tiraжи и како и коме држава помаже откупиом књига, питање је: шта ће од књижевности и поезије остати?

– Кад се сетим оног Београда из 1955. године, када сам дошао на студије и кад тадашњи књижевни живот упоредим са овим данас, осећам се као да сам забасао у пустињу. Мука ми је да још једном говорим о томе. Али не могу а да не укажем на све веће кварење српског језика. Изгубили смо осећање за језик, што се може видети на сваком кораку: у разговорима, у новинама, на телевизији, чак и у књигама.

*„Не бојте се, браћо, хладне зиме
него се бојте, браћо, неслане соли“.*

Овде је наслов ове књиге, а и порука овог интервјуа.

– Смед ли то да допуним стиховима које у „Боју на Косову“, уочи битке, говори кнез Лазар?

Нек немамо ништа
до једно зрно соли!
Ал нек све буде
њиме осољено!

И кад нам све
однесу воде и ватре,
то једно зрно
нек нам буде све!

”

*Кад
некадашњи
књижевни
животи
упоредим са
овим данас,
осећам се
као да сам
забасао у
пустаину*